

TARTU ÜLIKOOLI MUUSEUMI MUUSEUMIKOGU

KORRALDUSE PÕHIMÕTTED JA KOGUMISPÕHIMÕTTED

1. Muuseumi missioon ja ülevaade toimepõhimõtetest

1.1 Missioon

Tartu Ülikooli muuseumi **missioon** on viia rahvusülikooli mälu igaüheni ja innustada avastama maailma.

1.2 Muuseumi ajalugu

Tartu Ülikooli kunstimuuseum asutati 1803 pärast Tartu Ülikooli taasavamist (1802). Muuseum rajati ajastu ideaalile vastavalt mitmekülgsete kunstikogudega, et anda läbilõige paljude maade kunstist. Prof. J. K. S. Morgensterni juhitud (juhataja 1803–1834) muuseum tegutses sajandi keskpaigani universaalse kunstimuuseumina, kus lisaks maali-, graafika-, joonistuste, kunstiraamatute, gemmide ja gemmivalandite, kipsskulptuuride kogule olid veel Egiptuse, Kreeka ja teiste maade muististe ning etnograafia- ja numismaatikakogu. 1833. aastaks oli kunstimuuseumil üheksa erinevat kogu, millesse oli arvatud 15 307 museaali.

1858. aastal võttis ülikooli moodustatud komisjon vastu otsuse, millega spetsialiseeriti kunstimuuseum antiikkunstile ning uuele profiilile mittevastavad kogud anti üle teistele ülikooli asutustele: joonistuskool sai graafika-, joonistuste ja maalikogu, ülikooli kodumaa muististe muuseumisse läks etnograafia ja arheoloogiliste esemete kogu ning Egiptuse muumiad loovutati anatoomikumile.

Muuseumi ruumid ei jäänud kogude loovutamisele tühjaks. Prof. L. Mercklini (juhataja 1851–1863) eestvõtmisel telliti Euroopa erinevatest muuseumidest ja valanditöökodadest antiikkunsti parimate skulptuuride järgi tehtud kipsvalandeid. Mercklinile järgnenud direktorid jätkasid kipsvalandite ostmist ja võimaluse piires täiendasid antiikoriginaalide kogu (peamiselt musta- ja punasefiguurilised vaasid). 1868. aastal õnnestus prof. L. Schwabe eestvõtmisel saada kunstimuuseumile uued ruumid peahoone lõunatiiva esimesel korrusel, kus teostati ka Pompei stiilis seinamaalingud ekspositsiooni taustaks ja täienduseks.

Kunstimuuseumi arengusse tõi seisaku Esimene maailmasõda ja originaalkunsti kogude evakueerimine Venemaale 1915. aastal. Kohale jäid üksnes valandikogud, mis olid kergesti

purunevad ja neid peeti väheväärtuslikeks. Muuseum jätkas oma tegevust 1919. aastal filosoofiateaduskonna klassikalise muinasteaduse instituudi koosseisus ning ametlikuks nimeks sai Klassikalise Muinasteaduse Instituudi Muuseum.

Muuseumikogude sihipärane täiendamine katkes pärast Esimest maailmasõda, kuid kogu kasvas üksikute eraannetuste ja alates 1970. aastatest riiklike annetuste abiga (graafika, ikoonid, maalid). Uute kogude tekkega ja tegevuspiiride avarumisega antiigist kaugemale kasvas taas TÜ kunstimuuseumi roll kunsti tutvustajana. Tänapäeval on TÜ kunstimuuseum ainuke muuseum Eestis, mis tutvustab oma kogude baasil antiikkunsti ja -kultuuri ning viib läbi mitmekülgseid tegevusi ja koostöös teiste mäluasutuste ja erakogudega.

Tartu Ülikooli ajaloo muuseum asutati 6. detsembril 1976 ning on ülikooli muuseumidest noorim. 1971. aastal moodustati ülikooli ajaloo komisjon ülesandega ette valmistada ülikooli 350. aastapäeva tähistamist. Hakati välja andma sarja „Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi“ (esimene number ilmus 1975).

Komisjoni lisaülesandeks sai ülikooli ajaloo muuseumi loomine. 1979. aastal eraldati muuseumile püsiekspositsiooni loomiseks ning esemete hoiustamiseks neli ruumi peahoone keldris. 1981. aasta 1. aprillil avatud esimene püsiekspositsioon kajastas ülikooli ajalugu kuni 1918. aastani. Sari „Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi“ ilmub jätkuvalt, kuid nüüd toimetab seda Tartu Ülikooli muuseum.

1981. aastal kolis Tartu Ülikooli raamatukogu oma vastvalminud uude hoonesse ning vabastas Toomemäel endise toomkiriku, mis anti TÜ ajaloo muuseumi käsutusse. 1982. aasta 1. septembril avati uus ning ulatuslikum püsiekspositsioon, mis kajastas Tartu Ülikooli minevikku ning Eesti teadusajalugu kuni tänapäevani. 1985-1988 toimusid toomkirikus põhjalikud renoveerimistööd (Poola firma Budimex), mille järel avati muuseumi kolmas püsiväljapanek.

Muuseumi filiaalina tegutses 1982. aasta septembris Veski (siis Burdenko) tänaval avatud Dmitri Uljanovi kortermuuseum, mis muutunud poliitiliste oludega nimetati ümber Tudengimuuseumiks ning hakkas kajastama Tartu Ülikooli üliõpilaste eluolu Tartus läbi aegade. 1997. aastal Tudengimuuseum suleti ning kogud liideti ülikooli ajaloo muuseumiga. 2005. aastal jõudsid lõpule restaureerimistööd toomkiriku tornides. Samal aastal avas muuseum vanas anatoomikumis näituse, mis tutvustas selle meditsiini, kultuuri ja arhitektuuri seisukohast märkimisväärse sümbolse tähendusega hoone kahesaja-aastast ajalugu. Näitus lõppes, kui vana anatoomikum 2011. aastal remondiks suleti.

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse hallatava piirkondade konkurentsivõime arendamise programmi toel alustati 2009. aastal restaureerimistöödega Tartu tähetornis ning 2011. aasta aprillis avati tähetorn muuseumina.

Aastail 2006-2013 koondati Tartu Ülikooli kolm muuseumi ühise nime Tartu Ülikooli Muuseumid alla. 01.01.2014 eraldusid loodusmuuseum ja botaanikaaed, moodustades asutuse nimega TÜ loodusmuuseum ja botaanikaaed. Tartu Ülikooli kunstimuuseum ja Tartu Ülikooli ajaloo muuseum, sh Tartu Tähetorn ühinesid, moodustades Tartu Ülikooli muuseumi. Vt. www.muuseum.ut.ee

1.3 Muuseumikogu

TÜM-i muuseumikogus on seisuga 01.01.2015. a. 104 030 museaali – sellest 73 723 museaali ülikooli muuseumis ning 30 307 museaali TÜ kunstimuseumis. TÜM kogud on rahuldavalt säilitatud ning kõigile kättesaadavad, süsteemselt tegeletakse kogude uurimisega ja avalikesse andmebaasidesse kandmisega.

TÜMi arengukava 2015-19 kohaselt on muuseumil kavas sisestada esemelised ja kunstikogud aastaks 2019 (Rahvusülikool 100) täies mahus Eesti Muuseumide Infosüsteemi. Kasutusel olevad andmebaasid:

- MuIS, vt www.muus.ee;
- ESTER, vt. www.ester.ee;
- DSpace, vt. www.dspace.utlib.ee.

Seisuga 01.01.2015 on 3012 TÜ muuseumi trükist nähtavad e-kataloogis ESTER (TÜ muuseumi arhiivraamatukogu ÜAM Ar, Tartu tähetorni trükised ÜAM TT).

TÜ muuseumi fotomaterjalid aastaist 1850-1950 on digiteeritud, e-kataloogi ESTER on seisuga 01.01.2015 sisestatud 2134 kirjet ja digitaalarhiivi Dspace'is 2706 sissekannet 4112 fotomaterjali kohta (Ajaloolised fotod - 2102, Kirurgiakliiniku kolleksioon - 593 ning TÜ fotolaboratooriumi negatiivide kogu 1949-1998 - 11 sissekannet).

Seisuga 01.01.2015 on avalikest andmebaasidest leitavad andmed 40% muuseumikogu kohta.

Museaalide arv, sisestused andmebaasidesse

Kogu	Arv	MuIS	Ester/Dspace	Digikujutisi MuISis
TÜ muuseumi (toomkirik, tähetorn) kogu kokku 01.01.2015	73 723	23 608		9 320
Ajalooline esemeline kogu kokku ÜAM Aj, AjAM, AjFK, AjM	20 776	15 658		8 835
Kultuurilooline kogu Aj		3 302		540
Astronoomia-matemaatika ÜAM AjAM		327		182
Füüsika-keemia ÜAM AjFK		2 866		1 596
Meditsiin ÜAM AjM		9 163		6 517
Kunst ÜAM AjK	801	203		13
Arhiivkogu ÜAM Ar	33 831	3 206	3 012	443

Fotokogu ÜAM F	18 315	4 541	2 134/2 706 (4112)	24
TÜ kunstimuuseumi kogu kokku 01.01.2015	30 307	15 079		1 231
Antiikoriginaalid KMM A	73	147 (detailidel eraldi numbrid)		50
Bonistika KMM B	123	0		
Gemside valandid KMM GE	17 073	7 841		196
Graafika KMM GR	7 614	2 734		350
Isoon KMM IK	228	228		228
Joonistus KMM JO	552	80		20
Maal KMM MA	265	263		258
Medalid KMM ME	394	0		0
Müntide valandid KMM Nv	2 987	2 987		13
Numismaatika KMM N	336	336		9
Skulptuur KMM S	474	463		107
Foto KMM F	929	0		0
Tarbekunst KMM TK	192	0		0

1.4 Muuseumi struktuur ja toimetehhanismid

TÜMi struktuur:

TÜ muuseumis on 01.01.2015 41 töötajat (täidetud ametikohti 30,65), neist juhtkonnas 3,8 täidetud ametikohta, TÜ kunstimuuseumis 6,5 täidetud ametikohta, Tartu tähetornis 4,6 täidetud ametikohta, kogude osakonnas 7,08 täidetud ametikohta ning kommunikatsiooni osakonnas 8,1 täidetud ametikohta.

TÜ muuseum paikneb ülikooli hoonetes: toomkirikus, peahoones, Tartu tähetornis, vanas anatoomikumis.

Tartu toomkirik (Lossi 25) on muuseumi peamaja, kus asuvad püsiekspositsioon, näitused, hoidlad (teadusloolised ja kultuuriloolised kogud, arhiiv, foto- ja kunstikogud), direktor, sekretär, arendusjuht, kogude ja kommunikatsiooni osakonnad);

TÜ peahoones (Ülikooli 18) asub TÜ kunstimuuseum - püsiekspositsioon, näitused, hoidlad, töötajad; Tartu Tähetornis (Lossi 40) asuvad püsiekspositsioon, näitused, töötajad;

TÜ vana anatoomikum (Lossi 38) on hetkel renoveerimisel.

Kogude täiendamise, korrastamise ja kättesaadavaks muutmise eest on vastutus jagatud järgnevalt:

- kogude täiendamine (analüüs, vajadus, planeerimine): kogude osakond, tähetorn, kunstimuuseum;
- andmebaasid (MuIS, ESTER, DSpace): kogude osakond, tähetorn, kunstimuuseum;
- hoiustamine, säilitamine: kogude osakond, tähetorn, kunstimuuseum;
- kogude kasutatavus: kogude osakond, tähetorn, kunstimuuseum (uurijate teenindamine, näituste ja trükiste koostamine), kommunikatsiooniosakond (näituste ja trükiste koostamine, haridusprogrammid).

Tartu Ülikooli muuseumil on 2014. aastal loodud 11-liikmeline nõukogu, kelle ülesandeks on kontrollida muuseumi arengukava vastavust ülikooli arengukavale, kinnitada muuseumi tööplaanid ja eelarve ning valida muuseumi teadustöötajaid. Nõukogu käib koos vähemalt kaks korda aastas. Nõukogu koosseisu kinnitab Tartu Ülikooli rektor teadusprorektori ettepanekul viieks aastaks ning nõukogu esimeheks on teadusprorektor.

Nõukogusse kuuluvad:

- Tartu Ülikooli teadusprorektor
- Tartu Ülikooli loodusmuuseumi ja botaanikaiaia esindaja direktori ettepanekul
- nelja valdkonna (*medicina, realia et naturalia, humaniora ja socialia*) esindajad
- Tartu linna esindaja
- neli liiget teadusprorektori ettepanekul

Teadusnõukogu koosseis ja statuut on kinnitatud TÜ rektori käskkirjaga 22.05.2014.

1.5 Muuseumi koostöövõrgustik

- Tartu Ülikool ja selle struktuuriüksused

Muuseumi kogumistöö toimub valdavalt ülikooli piires. Muuseum:

- teeb koostööd instituutidega erinevate projektide raames (meditsiin, keemia, arheoloogia, kunstiajalugu, klassikaline filoloogia jt);
- on kompetentsi keskuseks (mööbli, kunstiteoste kasutamine, restaureerimine);
- on üliõpilastele üheks õppepraktika baasiks (dokumendihaldus, museoloogia, teaduslooline ja erialane uurimistöö, tõlketöö jm);

- on ühisürituste korraldajaks (Teadlaste öö, perepäevad, volbriöö, üliõpilaste kevad- ja sügispäevad, ülikooli tähtpäevad).

- SA Tartu Ülikooli kliinikum

Muuseumikogu täiendamine, ekspositsioonide, näituste ettevalmistamine.

- Tallinna Tehnikaülikool

Ühisnäitused, infovahetus Eesti teadusloo osas.

- Haridus- ja teadusministeerium

TÜM kogud on osa Eesti kultuuriloolisest rahvuskollektsioonist¹ (vt www.teaduskogud.org). Teaduskollektsioonide (TÜ muuseumi kultuuriloolised kogud; TÜ kunstimuuseumi kultuuriloolised kogud) projektide haldamine.

- Tartu linn, Tartu Kultuurkapital

Osalemine Tartu Toomemäe, Tartu Tähetorni ja Vana anatoomikumi projektides, Teaduslinna korraldamine Hansapäevade ajal jm projektid

- Eesti muuseumid: Eesti Rahva Muuseum, SA Eesti Tervishoiumuuseum, Eesti Ajaloomuuseum, Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu linnamuuseum, Eesti Kunstimuuseum jt

Koostöö näituste ettevalmistamisel, teabe jagamisel, koolituste korraldamisel.

- Koostööpartnerid SA Archimedes, Tartu Observatoorium, AHHA, Tähetorni Ring jt

Avallikkusele suunatud tegevused: loengud, lektoriteks tuntud teadlased ja ühiskonnategelased; vaatlusõhtud ja loengusarjad Tartu tähetornis; koostöö teaduse populariseerimise projektides, ühine rahastuse otsimine, teemavaldkondade jagamine.

- TÜ raamatukogu, Rahvusraamatukogu, Rahvusarhiiv

Koostöö andmebaaside (Ester, Dspace) haldamise, kogude täiendamise, infovahetuse, koolituste valdkonnas.

- Balti Teadusajaloolaste Ühendus

Koostöö teadusajaloo uurimisel ja konverentside korraldamisel.

- Eesti Muuseumiühing

Muuseum teeb kaastööd ajakirjale „Muuseum“, töötajad osalevad erialases enesetäiendamises jm.

- SA Eesti Vabaõhumuuseum konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut, Tartu Ülikooli keemiaosakond jt.

restaureerimisega tegelevad organisatsioonid, Eesti Konservatorite Ühing Kaastöö muuseumi restaureerimisprojektide teostamises.

1 Vt. Eesti humanitaar- ja loodusteaduslikud kogud. Seisund, kasutamine, andmebaasid. Tartu 2008.

- Scientific Instrument Commission

TÜM osaleb UNESCO egiidi all tegutseva Rahvusvahelise Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia ühenduse (IUHPS) alakomisjoni, Teaduslike Instrumentide Komisjoni töös alates 1996. aastast. 2014. a. augustis korraldati Tartus SICi 33. sümpoosion.

- University Museums and Collections

TÜM osaleb rahvusvahelise muuseumiühingu ICOM ülikoolimuuseumide ja akadeemiliste mäluasutuste alakomitee UMAC töös alates 2000. aastast, muuseumi kogud on ära märgitud UMAC andmebaasis (2006).

- UNIVERSEUM

TÜM osaleb 1999. aastal loodud Euroopa materiaalse ja mittemateriaalse akadeemilise pärandiga tegelevas koostöövõrgustikus. 2005 toimus aastakoosolek Tartus.

- Nordic World Heritage Foundation (Põhjamaade UNESCO-võrgustik), Struve Geodeetilise Kaare koordineerimiskomitee

Tartu tähetorni koostöö Struve geodeetilise kaare osapooltega (konverentsid, strateegilised plaanid).

- International Association for the Conservation and the Promotion of Plaster Cast Collections.

TÜ kunstimuuseumi kogudepõhine koostööpartner.

1.6 Muuseumi tegevust reguleerivad õigusaktid ning strateegilised dokumendid

TÜM juhindub oma tegevuses seadustest, Tartu Ülikooli põhikirjast, TÜMi põhikirjast, kultuuriministri määrustest ja käskkirjadest, teistest õigusaktidest.

Seadused:

Tartu Ülikooli seadus, muuseumiseadus, arhiiviseadus, autoriõiguse seadus, avaliku teabe seadus, digitaalalkirja seadus, isikuandmete kaitse seadus, riigivaraseadus.

Määrused:

Muuseumikogu täiendamise ja kultuuriväärtusega asja muuseumisse hoiule võtmise kord; museaali ja muuseumisse kauemaks kui aastaks hoiule võetud asja märgistamise ja säilitamise kord; muuseumide andmekogu asutamine ja põhimäärus.

Arengukavad ja juhendid:

Tartu Ülikooli arengukava 2015-20, TÜ muuseumi arengukava 2015-19, TÜ raamatupidamise siseeeskiri, Kultuuriministeeriumi valdkonna arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2011–2016”, Rahvusarhiivi juhendid, ICOMi muuseumide eetikakoodeks, arengukava „21. sajandi Eesti muuseumid. Arengusuunad 2006–2015”, Eesti riiklik turismiarengukava 2014-2020.

TÜMi asutusesisesed dokumendid:

TÜ töökorralduse eeskirjad, TÜM kogude kasutamise hinnakiri, muuseumitöötajate ametijuhendid, TÜ personalitöö juhendid.

2. Kogumispõhimõtted

2.1 Kogumise eesmärk

TÜM kogumistöö eesmärk on Tartu ülikooli teadusliku, kultuuri- ja kunstipärandi jäädvustamine tulevastele põlvetele ning aluse loomine muuseumi üldiste eesmärkide saavutamiseks:

- edendada teadusloo ja kunsti mõistmist, levitada teadus- ja kunstiajaloo alaseid teadmisi,
- tutvustada Tartu Ülikooli kultuuripärandit Läänemere regiooni kultuuripildis.

2.2 Teiste sarnaste või lähipiirkonnas tegutsevate muuseumide kogude lühianalüüs

TÜM kogud on Eesti mäluasutuste kontekstis unikaalsed, sest tegu on ainsa pika aja jooksul kujunenud klassikalise ülikooli muuseumiga; muuseumikogu omab rahvusvahelist tähtsust nii teadusloolise pärandi (kollektsioonid) kui kultuuriloolise keskkonna (autentsed hooned) seisukohalt. Muuseumikogu sisaldab süsteemselt kogutud teadus- ja õppetöö vahendeid ning dokumente alates 18. sajandi lõpust kaasajani.

Tartu ülikooli õppejõudude ja kasvandike seas on läbi aegade olnud silmapaistvaid uurijaid, kes on oma ideede või avastuste-leiutistega rikastanud nii Eesti kui maailmateadust.

Eesti piires lähedase temaatikaga muuseumikogudega võrreldes võib täheldada järgmisi sarnasusi ja erinevusi:

- SA Eesti Tervishoiu Muuseum (riigi asutatud sihtasutuse muuseum) – omab ja kogub materjale Eesti meditsiini ajaloo alalt (Eesti meditsiinipersonal, tervishoiuasutuste ajalugu, farmaatsiatehase tootenäidised jm).

TÜM-i meditsiinilooline kogu peegeldab kõrgema meditsiinihariduse andmist Läänemere regioonis alates 19. sajandi algusest; arstiteaduse ajalugu (mõju ja seosed ulatuvad kaugele Eesti piirest väljapoole Tsaari-Venemaa aladele ja Saksamaale), üksikud 19. sajandi õppe- ja teaduskollektsioonid sisaldavad materjale üle maailma.

- Tallinna Tehnikaülikooli (TTÜ) muuseum (avalik-õigusliku asutuse muuseum) – omab hetkel valdavalt fotokogusid, esemeline kogu loomisel. TTÜ on suunatud enam praktilise tehnikahariduse andmisele, haridust pakutakse kitsamas valdkonnas, ülikool on noorem. Kahe muuseumi koostöös on tehtud kosmosenäitus 2013. aastal.
- Tartu Linnamuuseum (munitsipaalmuuseum) – kattuvusi Tartu linna temaatikas, nt laulupeod, linnaelu.
- Eesti Rahva Muuseum (riigimuuseum), Eesti Kirjandusmuuseum (riigimuuseum) – kattuvusi rahvusteaduste ajaloo, igapäevaelu (sh tudengielu) teemadel, ERMil ka vanausuliste ja soome-ugri päritolu ikoonikogu.

- TÜ loodusmuuseum (avalik-õigusliku asutuse muuseum) – ühisosa läbi Tartu Ülikooli. Loodusmuuseumi osad kollektsioonid on aktiivses teaduskäibes ja täienevad kaasaegse uurimistöö tulemusel. TÜM teadus- ja õppekollektsioonid on aktiivsest erialasest teaduskäibest enamasti väljas ja omavad kultuuri- ja teadusloolist väärtust.
- Eesti pedagoogika arhiiv-muuseum - sisaldab peamiselt käsikirju ja keskendub üldharidusele. Mingil määral võib olla kattuvus õpetajakoolituse teema osas.
- Eesti Kunstimuuseumi Kadrioru kunstimuuseum (riigimuuseum) - suurim väliskunsti kollektsioon Eestis (Madalmaade, Vene ja Itaalia maalikogu) jm.

TÜ kunstimuuseumi eripäraks Eesti kontekstis on antiikkunsti näidete suur osakaal (esindatud peaaegu kõik olulisemad teosed), rikkalik antiikoriginaalide (leidub vähesel määral ka Kadrioru kunstimuuseumis ja Eesti Ajaloomuuseumis) ning gemmivalandite kogu (Kadrioru muuseumil 1263 sü, TÜ kunstimuuseumil 17 073 sü).

Lääne-Euroopa vanema graafika kogud on erineva päritoluga – TÜ kunstimuuseumi graafikakogu aluseks on K. E. v on Lipharti graafikakogu.

- Eesti Ajaloomuuseum (riigimuuseum) – kokkupuude üksikute Eesti ajaloo teemade osas (Tartu ülikoolis õppinud baltisaksa kultuuritegelased), sh numismaatikakogu, ikoonid.

TÜ kunstimuuseumi numismaatika ja mündivalandite kogu kätkeb endas antiikmünste ja nende koopiaid, avardades seeläbi nii numismaatika kui antiikkultuuriga tutvumise võimalusi Eestis. Ikonikunsti näidised mõlemas muuseumis arvatavasti vene päritolu.

- Tartu Kunstimuuseum (riigimuuseum) – säilitab peamiselt Eesti kunsti.

TÜ kunstimuuseumi kogu sisaldab mõningal määral Eesti kunsti, eristav tunnus on seos Tartu Ülikooliga.

- Tartu Ülikooli raamatukogu Käsikirjade ja haruldaste raamatute osakond
Enne TÜ ajaloo muuseumi loomist täitis raamatukogu mõnevõrra ka ülikooli muuseumi funktsiooni. Omab esemekogu (kingitused ülikoolile), Lääne-Euroopa vanema graafika kogu (endine ülikooli kunstimuuseumi ja K. Morgensterni kogu) ning fotokogu.

TÜ muuseumi fotokogu eristub vanema teadusfotograafia ja mahuka 20. sajandi TÜ kroonika fotonegatiivide kogu poolest.

- TÜ multimeedia talitus (TÜ struktuuriüksus) – TÜ päevakajaline sündmuste jäädvustamine: digifotod (*FotoStation*), videosalvestised (säilitab TÜ raamatukogu).

Väljaspool Eestit sarnanevad TÜM kogud temaatika poolest mitmete, eriti vanemate klassikaliste ülikoolide muuseumide kogudega, lähemad näited on Soomes Helsingi ülikooli muuseum ja Rootsis Uppsala ülikooli muuseum.

TÜ kunstimuuseumi kogud sarnanevad kõige enam saksa kultuuriruumi ülikoolide muuseumide kollektsioonidega (Berliin, Göttingen, Bonn jt).

2.3 Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted

TÜM omandab Tartu Ülikooli õppe- ja teadustööd puudutavaid materjale muuseumikogusse kogumistöö vahendusel ülikooli allasutustest; samuti võetakse muuseumikogu täiendamise komisjoni otsuse põhjal vastu muuseumile kingitud, annetatud või pärandatud materjale. Senine praktika on, et allasutused annavad muuseumile teada oma suurematest struktuurimuutustest või asukohavahetustest, millega muuseumil tekib võimalus valida välja muuseumi võtmiseks ajaloolise väärtusega esemed. Tulevikus soovime senisest enam teha aktiivset kogumistööd prioriteetseid teemasid ja kavandatavaid ekspositsioone silmas pidades.

Valdav osa kogudest soetatakse tasuta (kogumistöö ja annetused), vaid erandjuhul soetatakse esemeid ostu teel muuseumi üldkulu vahendite arvelt.

TÜM lähtub oma kogumistöös järgmistest põhimõtetest:

- muuseum keeldub annetuste, kingituste, pärandi, likvideeritavate asutuste või teiste muuseumide tervikkogude vastuvõtmisest, kui see ei vasta muuseumi kogumispõhimõtetele või arengukavale,
- muuseum ei võta vastu annetusi, kingitusi või pärandit, kui selle üleandja esitab eritingimusi, mis on vastuolus muuseumi ja selle külastajate pikaajaliste huvidega,
- muuseum ei omanda materjali, mida ei ole võimalik nõuetekohase hooldusega (s.t. puuduvad füüsilised tingimused ja/või rahalised ressursid) kataloogida, säilitada, hoiustada või eksponeerida,
- selgitab oma võimaluste piires välja kultuuriväärtusega asja päritolu, et vältida omaniku tahte vastaselt tema valdusest välja läinud või teisest riigist välja viidud asja museaalina arvele võtmist,
- arvestab teiste sama piirkonna või sarnase ainevaldkonna muuseumide kogumispõhimõtetega (SA Eesti Tervishoiu Muuseum, Eesti Rahva Muuseum, Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu Linnamuuseum, Eesti Kunstimuuseum, Tartu Kunstimuuseum, Eesti Ajaloomuuseum) ning teeb nendega koostööd;
- arvestab lisaks sarnase ainevaldkonnaga muuseumidele, piirkonnas tegutsevate arhiivide ja raamatukogude (TÜ raamatukogu, Eesti Rahvusraamatukogu, Pedagoogika arhiiv-muuseum, Eesti Ajalooarhiiv) kogude täiendamise põhimõtetega ning teeb nendega koostööd.

2.4 Muuseumikogu täiendamise sisulised kriteeriumid

Tartu ülikooli muuseumi kogude täiendamise peamine kriteerium on sisuline seotus Tartu ülikooli ajalooga. Sealjuures peetakse kinni kõigist kultuuriministeriumi soovitudest.

Muuseumikogu täiendamise otsus peab olema kaalutletud ja põhjendatud, vastama kogumispõhimõtetele ning vähemalt ühele põhikriteeriumile asja või asjade kogumi väärtuse hindamisel:

- teaduslik või uurimuslik väärtus

Kas objekt võib uurijatele tänapäeval või tulevikus pakkuda huvi põhjalikumaks uurimiseks, seoste loomiseks?

- rariteetsus

Kas see on haruldane, ebataoline või erakordselt hea näide teatud objektist? Kas see on erakordselt hästi dokumenteeritud võrreldes teiste samalaadsete objektidega?

- päritolu

Seos eelkõige Tartu Ülikooliga, nii objekti omaniku, kasutaja kui valmistaja positsioonilt.

- ajalooline väärtus

Objekti seotus konkreetse inimese, paiga, sündmusega; seos ajaloolise protsessi, temaatika või eluviisiga.

- esteetiline väärtus

Kas objekt on meisterlikult valmistatud või on suurepärase näide teatud oskustest? Kas see on hea näide stiilist, disainist, kunstivoolust või mõne valmistaja/kunstniku loomingust? Kas see on originaalne või innovaatilise disainiga?

Vastuvõetavate museaalide väärtuse määramisel kasutatakse koos põhikriteeriumidega järgmisi täiendavaid kriteeriume:

- iseloomulikkus/tüüpilisus

Kas see on teatud liiki objektide, tegevuste, eluviisi või ajalooajaloo tüüpiline näide? - seisund, terviklikkus

Kas objekt on hästi säilinud, töökorras? Kas see on säilinud ilma tahtlike või juhuslike muudatusteta, mis takistaksid tema tajumist originaalina?

- kasutatavus

Kas objekti abil on võimalik interpreteerida sündmusi, kogemusi, inimesi ja tuua välja nende erinevaid aspekte? Kas see aitab muuseumil jutustada mingit lugu? Kuidas seostub muuseumi näituste kavaga ja/või haridusprogrammiga?

2.5 Muuseumikogu hetkeseis ja täiendamisvajadus

2.5.1. TÜM-i väljakujunenud kogumistöö valdkonnad

TÜM-i peamised kogumistöö valdkonnad:

TÜ ajalugu: teaduslugu

Teaduslugu: olulised teadussaavutused, teaduse retseptsioon siinses piirkonnas; ülikooli kollektsioonid, kohapeal ja Eestis valmistatud teadusaparaadid, tudengite ja õppejõudude edasine saatus.

TÜ ajalugu: kultuurilugu

Ülikooli rahvusvahelist akadeemilist suhtlust (ülikooli tähtpäevad), igapäevaelu (isikud, sündmused, hooned), õppetööd ja üliõpilaselu (organisatsioonid, kunstilised kollektiivid) ilmestavad materjalid.

TÜ ajalugu: kunstimuuseumi kollektsioon

Antiikkunsti valandid, antiikoriginaalid, Lääne-Euroopa vanem graafika jm ning ülikooli teema kunstis.

TÜMi kogu täiendamise aluseks lähiaastatel on muuseumi prioriteetsetest uurimisteemadest lähtuvad kogumistegevuse valdkonnad:

1. RAHVUSÜLIKOOI LUGU

Jaguneb ajaliselt kolme ajajärku:

- Teaduslugu Eesti vabariigi ajal (1918-1940)
- Teaduslugu nõukogude perioodil (1940-1989)
- Teaduslugu lähiminevikus (1989-2000)

TÜMi kogu täiendamisel keskendutakse järgmistele teemadele:

- olulised teadussaavutused Eestis 1918-2000
- teaduse retseptsioon Eestis, sh teaduslikud kontaktid, teadusloo katkendlikkuse ja järjepidevuse temaatika
- Tartu Ülikoolis ja Eestis valmistatud teadusaparatuur
- Tartu Ülikooli tudengite ja õppejõudude õppetööd ja igapäevaelu kajastavad materjalid, sh mälestused
- Tartu Ülikool kunstis (sh portreed)
- Tartu Ülikooli kollektsioonid

2. VANA ANATOOMIKUM JA MEDITSIIINIAJALUGU

- Saavutused Eesti meditsiiniloos 1802-2015
- Tartu Ülikooli arstiteaduse- ja õppekollektsioonid
- Euroopa tasandil oluliste arstiteadlaste (elu)lood ja tegevused
- Eesti meditsiiniajaloo ja vana anatoomikumi mälestused

3. VALGUSTUSAJASTU

- TÜ kunstimuuseumi kujunemine
 - Tartu Ülikooli ajalooline arhitektuuriansambel
 - G. F. Parroti füüsikakabinet ja tema ühiskondlik tegevus.
-

2.5.2. TÜM-i kogude ülevaade

Uurimise seis:

TÜMi kogude senine uurimistöö seis kajastub avaldatud publikatsioonide valikus (vt joonealused viited) konkreetsete kogude ja kollektsioonide juures. Kogusid on publikatsioonides kasutatud üsna rohkesti, kuid potentsiaali on kindlasti enamaks.

Kogude ülevaade:

1) **Teaduslooline kogu, alakogud astronoomia-matemaatika (AjAM), füüsika-keemia (AjKF), meditsiin ja loodusteadused (AjM)**

Ülevaade

Kogus on valdavalt materjale alates Tartu Ülikooli taasavamisest 1802, üksikud museaalid ka varasematest perioodidest:

- ülikoolis õpetatud ja uuritud teadusaladele (astronoomia, füüsika, matemaatika, keemia, meditsiin ja loodusteadused) iseloomulikud esemete kogud (sh füüsika kabineti eksperimentaaliistad alates prof. G. F. Parroti (1767-1852) ajast², astronoomiariistad Tartu tähetorni asutamisest alates³, meteoroloogiaristad⁴, keemia ja farmaatsia aparatuur⁵, meditsiinis ja loodusteadustes kasutatud seadmed, laboriistad ja õppevahendid (paljud kohapeal valmistatud⁶);
- interdistsiplinaarsed esemete kollektsioonid: mikroskoobid⁷ ja abivahendid, mikrotoomid, põletid, kaalud, mõõteseadmed (termomeetrid, areomeetrid jm), laboratoorne klaas ja portselan⁸, arvutusmasinad jm;
- õppe- ja teaduskollektsioonid, koostatud üle maailma kogutud materjalidest (keemiaprofessor Carl Schmidt (1822-1894) anorgaaniliste ainete⁹ ja mineraalide kollektsioonid, professor Johann v. Erdmanni (1778-1846) farmakoloogiline kollektsioon¹⁰, farmaatsiaprofessor Georg Dragendorffi (1836-1898) farmatseutilised kollektsioonid).

² Kõiv, Erna (1996). Origins of Old Physical Instruments at Tartu University. Museum of Tartu University History Annual. 42 – 49; Kõiv, Erna (1998). G.F.Parrot's Cabinet of Physics. Annual. 47 – 54; Kõiv, Erna (Koost.) (1989). XIX sajandi alguse füüsikariistu Tartu Ülikooli ajaloo muuseumis. Kataloog. Tartu Ülikool. 78 lk.

³ Leppik, Lea (Koost.) (2011). Tartu Tähetorn. Tartu Old Observatory. Tallinn: Aasta Raamat.

⁴ Pung, Toomas (1998). Meteorological instruments at the Physics Cabinet of the University of Tartu in 1842-1893. Annual. 67 – 76; Pung, Toomas (2001). Baromeeter. Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi XXXII. Tartu Ülikooli Kirjastus. 105 – 126.

⁵ Kriis, Leili (2002). Chemical instruments and collections from the 19th century in the History Museum of Tartu University. - Scientific Instruments and Museums. Maurice Dorikens (Ed). Prepols. 261 – 270.

⁶ Vt. ka TÜ AM väljaanne „Leiutisi ja avastusi Keiserlikus Tartu Ülikoolis“

⁷ Kriis, Leili (1996). Scientific Instruments by Carl Zeiss, Jena at the Museum of Tartu University History. Annual. 1996. 29 -33.

⁸ Ilomets, Tullio (1996). Laboratory Glassware and Ceramics at the Museum of Tartu University History. Annual. 17 – 20; Ilomets, Tullio (2011). Ajaloolisest klaasist Tartu Ülikooli ajaloo muuseumis. Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi XXXIX. 178 - 203.

⁹ Sisask, Sirje (2010). Lühiülevaade professor Carl Schmidt'i kivimi- ja mineraalidekollektsioonist TÜ ajaloo muuseumis. Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi XXXVIII. 192 -201.

¹⁰ Ilomets, T, Päid, M. (2002). Johann Friedrich v. Erdmanns (1778-1846) pharmakognosische Sammlung in Dorpat (Tartu). Naturforschung, Experiment und Klinik. Deutsch-Russische Beziehungen in der

Täiendamise põhimõtted

TÜM-i teadusloolised kogud näitavad siinset teaduslike ideede retseptiooni, illustreerides ja dokumenteerides ülikooli teadusliku uurimistöe suundi. Kohalik valik on tähenduslik ning täiendab sellisena maailma teadus- ja kultuuriloolist pärandit.

Kogude täiendamise põhimõtteid järgides on muuseum kaardistanud ülikooli instituutides olemasolevaid, alles arengujärgus ning kujunevaid teaduskollektsioone,¹¹ mis senist praktikat arvestades võivad jõuda mingil hetkel muuseumi.

Täiendamise vajadus

Kogu täiendatakse valikuliselt, prioriteetideks on Tartus ja ülikoolis kohapeal valmistatud aparaadid, uurimisriistad, abivahendid; kohapeal moodustatud kollektsioonid. Oluline teema on Parroti laboratooriumi kogu täiendamine TÜ füüsikainstituudi valduses olevate esemetega (vt prioriteetsed uurimisteemad) ja vana anatoomikumi ekspositsiooni ette valmistamine.

2) Kultuurilooline kogu, alakogud ajaloolised esemed (Aj), kunstiesemed (AjK)

Kogude ülevaade

- Tartu ülikooli kui institutsiooni ajalugu väljendavad esemed (pitsatid, isikute ja sündmuste auks vermitud medalid¹², kingitused ja meened);
- ülikooli igapäevaelu ja üliõpilaselu iseloomustavad esemed (üliõpilaste ja õppejõudude organisatsioonid¹³), ülikooli hoonete interjööride elemendid (valgustid, sidevahendid, mööbel);
- akadeemiliste kunstiliste kollektiivide ning kolme Balti riigi üliõpilaste ühislaulupidude (Gaudeamus¹⁴) materjalid, sh koorijuhi ja helilooja Richard Ritsingu (1903-1994) pärand;
- õppetöö näitlikustamise abivahendid (epidiaskoobid, foto- ja mikrofotograafiaseadmed, fotokaamerad alates 1852; fotoateljee sisseseade 1914, sh ateljeetaustad, mis on ainueksplarid Eestis) jms;
- kunstiesemed hõlmavad TÜ õppejõudude pärandisse kuuluvaid ja ülikooli teemat kajastavaid kunstitöid (isikud, hooned), saadud valdavalt kingitustena *alma materile*.

Täiendamise põhimõtted

Kogu sisaldab Eesti muuseumikogudest kõige täielikumat materjalide valikut Tartus (ja ka mujal) tegutsenud ja tegutsevate üliõpilasorganisatsioonide kohta. Koguosa täieneb sihipäraselt muuseumi korraldatud näituste ettevalmistamise käigus ning annetustena.

Naturwissenschaftlichen Medizin des 19. Jahrhunderts. Bd. 5. Hgg. Ingrid Kästner, Regine Pfrepper. Aachen: Shaker Verlag. 81 – 88.

¹¹Leppik, Lea (Koost) (2007). Tartu Ülikooli humanitaar- ja loodusteaduslike kogude kaardistamine 2006-2007.

¹²Lõbu, Terje (2001). Tartu ülikooli medalitest. Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi XXXII. Tartu 2001. 82–104.

¹³Ilomets, Indrek (Koost) (2007) Vivat, crescat, floreat alma mater! Tallinn: Aasta Raamat.

¹⁴Puusemp, Ene (Koost.) (2006). Gaudeamus 50: Eesti, Läti ja Leedu üliõpilaste laulu- ja tantsupeod 1956-2006.

Gaudeamus 50: Estonian, Latvian, and Lithuanian students' song and dance festivals 1956-2006. Tartu: Studium.

Fotograafia ajalugu, eriti varase fotograafia esemete valik on kogus hinnanguliselt Eestis tähelepanuväärseim. Fotograafiat kasutati ülikooli instituutides õppe- ja teadustöö läbiviimisel aktiivselt 19. sajandi II poolest alates. Kogu materjale on korduvalt eksponeeritud ja kasutatud (üliõpilaste) uurimistöodes.

Tartu Ülikooli rahvusvahelise suhtluse käigus kingitustena muuseumikogusse vastu võetud meened sisaldavad erinevate kultuuride rahvusliku käsitöö näidiseid.

Täiendamise vajadus

Kogumistegevuses on peaaegu olemasolevate teemade arendamisel, eesmärgiga kajastada institutsiooni arengu olulisi protsesse, õppetöö vahendite muutumist jms. Muuseum võtab vastu ülikoolile tehtud kingitused.

Lähtudes ühest prioriteetsest teemast, püütakse lähiaastatel kultuuriloolist kogu täiendada nii, et see kajastaks senisest süsteemsemalt ülikooli lähiminevikku (1988-2000).

3) Arhiivkogu (Ar)

Kogude ülevaade

Arhiivkogu ülesandeks on jäädvustada ülikooli ajalugu, toetada muuseumi erinevate kogude, eriti teadusloolise kogu, uurimist ja kasutamist ning muuseumi püsiekspositsiooni koostamist.

Kogumistegevuses on välja kujunenud hea koostöö TÜ raamatukoguga. Kogu:

- sisaldab trükiseid ja arhiivmaterjale Tartu Ülikooli ajaloo, õppe- ja teadustöö ning *alma materiga* seotud isikute kohta (instituutide, laborite, kliinikute ning õppejõudude arhiivid ja dokumendid);
- TÜ arstiteaduskonna 19.-20. sajandi doktoridissertatsioone ja magistritöid;
- valikuliselt materjale Eesti ja maailma teadusloost (õpikud, teadusloolised publikatsioonid, teadusaparatuuri valmistanud firmade tootekataloogid¹⁵);
- ülikooli sisekliiniku prof. Dehio raamatukogu sepaaratide kogu 19.-20. sajandi vahetusest;
- ülikooli sisekliiniku haiguslugude arhiiv aastaist 1846-1962 on arhiivkogu mahukaim terviklik kollektsioon¹⁶.

Täiendamise põhimõtted

Trükiseid, käsikirju ja dokumente võetakse kogusse vastu juhul, kui materjalid täiendavad oluliselt esemelist pärandit (teadusriistad koos tootmisdokumentidega, nt eksperimentaaltöökoja arhiiv) või täiendavad oluliselt kogus olevaid kollektsioone.

¹⁵LeII, Virge (2001). Ülevaade vanematest teadusriistade tootekataloogidest. Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi XXXII. Tartu 2001. 55 – 73.

¹⁶Martis, Ela (1996). Tartu Ülikooli sisekliiniku haiguslugude kogu - eesti tervishoiu ajaloo allikas. Muuseum, 2:18-19; Martis, Ela (2000). The collection of case histories of the Clinic of Internal Diseases of Tartu University stored in the Museum of History: a source for the investigation of the history of Estonian health care. History of universities, 15:307-310.

Täiendamise vajadus

TÜ 20. sajandi teadusloo ja õppetöö materjalid (vt ka prioriteetsed uurimisteemad):

- ülikooli eksperimentaallaborite dokumendid;
- ülikooli ajaloolise hoonestuse arhiivmaterjalid jms.

4) Fotokogu (ÜAMF)

Sisaldab TÜ ajalugu, isikute ja sündmuste jäädvustusi, koha- ning kroonikavõtteid:

- Eesti haridus- ja kultuurilugu kajastavaid varase fotograafia ülesvõtteid - Tartu haridus- ja kultuuritegelase Julius v. Schröderi (1808-1888) fotoalbum (1865) TÜ õppejõudude ja üliõpilaste, Tartu haridustegelaste ning Eesti ärkamis- ja avaliku elu tegelaste portreedega (fotod alates 1850);
- üliõpilaste organisatsioonide albumeid (korp! Estonia album (v. Hueck), album-päevaraamatud fotodega (19. sajandi II pool, alates 1863)) jt;
- stereonegatiive klaasil Tartu ja lähiümbruse vaadetega aastaist 1896-1901;
- Peterburi ja Venemaa äärealade revolutsioonieelseid vaateid (botaanik Sukatšovi ning meedik Jaan Ruga kogud);
- ülikoolielu 20. sajandi kroonikavõtteid - fotograaf Elmar Kaldi (1898-1969) ning TÜ kino- ja fotolaboratoriumi (1948-1998, fotograaf Eduard Sakk jt) negatiivide kogud¹⁷.

Meditsiiniajaloolaseid (teadusfotograafia) kollektsioone:

- TÜ kirurgiikliiniku patsientide haiguspiltide ülesvõtted (1860-1924) koos võrdleva materjaliga Euroopa kliinikutest¹⁸;
- antropoloogiaalased klaasnegatiivid Balti provintssidest pärit meessoost isikute ülesvõtetega 19.-20. sajandi vahetusest¹⁹.

Täiendamise põhimõtted

Kogutakse valikuliselt Tartu Ülikooliga seonduvat (igapäeva sündmusi jäädvustab multimeedia talitus). Muuseum korraldab ülikooli hoonetes toimuvate muutuste fotografeerimise ja filmimise koostöös TÜ multimeedia talitusega.

Täiendamise vajadus

TÜ 20. sajandi teadusloo ja õppetöö materjalid (vt ka prioriteetsed uurimisteemad):

- instituutide ja isikute tegevuste jäädvustused;
- teadussaavutused;

¹⁷ Laidla, Janet (2012). Tartu Riiklik Ülikool pildis: kino-fotolabori negatiivikogu TÜ ajaloo muuseumis. Tartu Ülikooli Ajaloo Küsimusi, XXXX, 120 - 137.

¹⁸ Kriis, Leili (2010). Historical Photos of the Surgery Clinic of Tartu University 1860 – 1918 : Clinical cases from the history of modern surgery. Saarbrücken: LAP Lambert Academic Publishing. 264 p.

¹⁹ Peterson, Jana; Tapfer, Helle (1998). The story of the photoplates kept at the Institute of Anatomy, University of Tartu. Annual. 62 – 67.

- üliõpilaselu ja vilistlasi puudutavad materjalid jms.

TÜ muuseum ei kogu üldjuhul olmeesemeid nagu riietus, jalanõud, toidu temaatika jms. Muuseum kogub neid objekte vaid seostatuna ülikooli õppetöö korraldusega (nt üliõpilaste kohustuslik vormiriietus, peakatted läbi aegade).

Muuseum ei kogu spetsiifilisi eritingimusi nõudvaid esemeid (keemilised ained, kõrge radioaktiivsusastmega aparaadid). Muuseum võtab oma kogusse keemia ainekollektsioone vaid juhul, kui see on teaduslikult põhjendatud, seotud tähelepanuväärsete asjaolude, saavutuste ja isikutega.

5) Tartu Ülikooli kunstimuuseumi kogud (KMM)²⁰

Kogude ülevaade

TÜ kunstimuuseumi kogud on kujunenud enam kui 200 aasta vältel nii sihipärase kogumistöö kui annetuste tulemusena. Muuseumikogus on järgmised alakogud:

- Valandikogud: antiikskulptuuride, gemmide²¹ ja müntide²² järgi valmistatud valandid ehk identsed kipsist või väävelmassist koopiad antiikskulptuuridest, gemmidest ja müntidest;
- gravüüride ja joonistuste kogud: põhiosas 19. sajandi kolleksionääri K. E. von Lipharti kogud (Tartu, Raadi mõis)²³; sisaldab vanagraafikat 15.-18. sajandist (domineerivad Saksa ja Hollandi meistrid), 19. sajandi reprodutseerivat graafikat ja väikse valiku baltisaksa graafikat ning vähesel määral hilisema tulmega eesti kunstnike töid.
- antiikoriginaalide kogud, mis pole küll rohkearvuline, kuid paistab silma Eestis ainukordsete objektidega nagu näiteks Egiptuse (inim)muumiad ja kiilkirjatahvlid²⁴;
- ikoonikogud: kujunes 1970.-1980. aastatel riiklike annetustest, kogud on ikonograafiliselt eriilmeline ja valmistamise tasemelt ebaühtlane, geograafiliselt laialt alalt pärit (Ukraina, Siber), esindatud on nii suurlinnade (Moskva, St. Petersburg) käsitöökodade masstoodang, kõrgetasemeline ehistöö, odav laadakaup, asjatundlike ikoonimaalijate kaanonitruu laad kui lääneeuroopalike kunstistiilidemõjutustega ikoonid;

20 Kukk, I.; Laiverik, L.; Sahl, I.; Tiisvend, J.; Valk, K. (2006). 200 aastat Tartu Ülikooli Kunstimuuseumi. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kukk, I.; Hindikainen, A.; Pšenitsõna, J.; Vilkov (2006). A.Dorpat-Yuryev-Tartu and Voronezh: the Fate of the University Collection. Catalogue. Tartu: Ilmamaa.

²¹Anderson, J. (2011). Enchantment of the casts – K. Morgenstern at the University of Tartu Art Museum (1803–1837). *Baltic Journal of Art History*, 329 – 348.

22 Anderson, J. (2015). Begs leave most respectfully to inform his Friends and Public that he has on sale the most extensive collection of casts in sulphur [. . .]. Arne Jönsson; Gregor Vogt-Spira (Toim.). *Antike nach der Antike: Der Ostseeraum. Praktiken - Diskurse - Modellbildungen – Funktionalisierung* (x - x). Hildesheim: Georg Olms Verlag [ilmumas]

23 Sahl, I. (2011). Geteilte Freude und gelehrsame Abende. Über die Graphiksammlung und die künstlerischen Abende im Haus des Kunstkenners Karl Eduard von Liphart. *Baltic Journal of Art History*, 303 - 328.

Kukk, I., Sahl, I. (2013). Puusse lõigatud pildid - Jaapani traditsiooniline puulõikegraafika. Näitus Tartu Ülikooli kunstimuuseumis 23.11.2012-15.03.2013. 1-104.

²⁴Sahl, I. (2004). Vanad kirjad savil ja paberil. *Horisont*, 2, 24- 25.

- maalikogu moodustavad enne Teist maailmasõda ülikooli ruume kaunistanud maalid ja eesti maalikunstnike 1960.-1980. aastate looming;
- fotokogu enamik on 19. sajandi II poolel ja 20. sajandi algul albumiintehnikas loodud maastiku- ja arhitektuurivaated Vahemere-äärsetest piirkondadest, Eestist, erinevatest 19. sajandi Euroopa muuseumidest ja reproduktsioonid kunstiteostest;
- lisaks on kunstimuuseumil numismaatikakogu (sisaldab vähesel määral antiikmünste ning Eesti, Läti, Leedu vabariigi ja teiste Euroopa riikide münste), medalikogu ja tarbekunstikogu.

TÜ kunstimuuseumi kogude juures on oluline kollektiooni terviklikkus, ennekõike 19. sajandi kollektioneerimistavade peegeldajana ja ülikooli õppekoguna. Kogu sisaldab ka nõ kooiate kogusid, samuti reprodutseerivaid graafikasarju. Kogude seisund on rahuldav, kõige enam restaureerimist vajavaid objekte on graafikakogus ning skulptuurikogus.

Täiendamise põhimõtted

Kunsti kogumine, kuivõrd kunsti annetamine on sisuliselt lakanud, on sihipäraselt võimalik üksnes ostudena, kuid muuseumil puuduvad selleks eelarvelised vahendid. Seepärast on muuseum kogude täiendamisel teadlikult passiivne ning on asetanud fookusesse kogude digiteerimise, andmebaasidesse kandmise ning retrospektiivse dokumenteerimise.

Kogude täiendamine on määratletud järgmiste teemadega:

- TÜ kunstimuuseumi kollektiooni kujunemine, mis oma asutamisajast lähtudes (1803) kandis valgustusaja kogumiseelistuste ideestikku,
- uuema kunsti (20.–21. sajand) (maal, graafika, skulptuur) puhul on valikuprintsiibiks seotus ülikooliga, kas teema, autori või päritolu kaudu;
- kunstiväärtuslikke kunstiesemeid arvatakse muuseumikogusse ka allasutustest, et anda kunstivarale ülikoolis kindel ja ühine staatus;
- antiikkunst kas valandite või originaalide näol eesmärgiga suurendada antiikkultuuri illustreerimisvõimalusi;
- Lääne-Euroopa, sh baltisaksa vanagraafika kuni 19. sajand, sh von Liphartide ja Raadi kunstikogu.

Täiendamise vajadus

- Valikuliselt Tartu Ülikooliga seotud kunst, sh portreed, hoonete vaated (kaasaegne, 19. sajandi baltisaksa kunst);
- ajalooliste graafikatehnikate näidiseksplarid: nt vanema metsotinto näited;
- K.E. von Lipharti koguga seotud materjalid;
- skulptuurivalandid: arhailise plastika ja portreekunsti näited;
- võimalusel täiendatakse mündi- ja gemmivalandite kogu eritüübiliste väljaannetega kogus puuduvate näidiste terviklikkuse printsiibil;
- ikoonikogu täiendamine erinäidetega.

Kunstimuuseum ei ole huvitatud järgmiste teemalõikude, mis küll on kogudena moodustunud, täiendamisest: tarbekunst, bonistika, medalikogu. Ei koguta süstemaatiliselt ülikooliga seotud kunsti, vaid valikuliselt ja sõltuvalt lisaväärtusest (kunstiväärtus, ajalooline väärtus). Ei kogu ülikooli maaliosakonna lõputöid (kuulub Tartu Kunstimuuseumi kogumisvaldkonda).

2.6 Muuseumikogu täiendamise protseduurid

Muuseumikogu täiendamise eest vastutavad kogude osakonna ja TÜ muuseumi töötajad, kes vastavalt uurimisteemadele, näitustele ning kogude täiendamise vajadusele teevad ettepanekuid peavarahoidjale.

Museaalide dokumenteerimiseks vajalik esmane info saadakse kogumistöö käigus; vastutab objekti vastuvõtukomisjonile esitaja, kes vahendab materjalide jõudmist varasemalt omanikult muuseumi.

Objekti komisjonile esitaja paneb kirja eseme kohta käiva esmase informatsiooni: omanik, nimetus, valmistamise andmed (dateering, materjal, mõõdud), asjassepuutuv legend, sisuline väärtus; korraldab vajadusel pildistamise. Kogutud info dokumenteeritakse registreerimislehe vormistamisega infosüsteemis MuIS.

2.7 Juurdekasvuvõimaluste ja säilitustingimuste analüüs

Muuseumi kogumistöö kavandamisel peetakse silmas hoiustamise võimalusi (vaba hoidlapinna olemasolu, sh ka digitaalse materjali jaoks), nõutud säilitamistingimuste olemasolu, samuti museaali säilitamise ja kasutamise jaoks seotud kvalifitseeritud muuseumitöötajate olemasolu.

TÜMi muuseumikogu juurdekasvuvõimalused on kogude lõikes erinevad:

- teadus- ja kultuuriloolistel kogudel puudub vaba hoidlapind ning juurdekasvu võimalus seisneb kogude paigutuse tihendamises. Hoidlapindade ülekoormus põhjustab ajutiste lahenduste otsimisi ning sagedasi kolimisi;
- arhiivkogu juurdekasv saab samuti olla vaid valikuline vähese hoidlapinna tõttu (hea koostöö TÜ raamatukoguga).
- TÜ kunstimuuseumi maalikogu, graafika- ja joonistuste kogu säilitamistingimused võimaldavad vastu võtta uusi museaale. Kunstikogu säilitustingimused on head.

Muuseumil puudub pind suuremõduliste esemete hoiustamiseks (meditsiiniaparatuur jms), mida näiteks tulevase ekspositsiooni jaoks vanas anatoomikumis oleks vaja koguda.

Olukorra parandamiseks nähakse muuseumi arengukavas ette TÜMi kogude perspektiivplaani koostamine. Muu hulgas püütakse leida enam võimalusi avafondide loomiseks väljaspool muuseumi - ülikooli õppehoonetes ja mujal.

2.8 Muuseumikogu analüüs ja väärtuste hindamine

Muuseumikogu museaalide ülevaatamise käigus 5-aastaste tsüklite jooksul on mõeldav, et liigsed eksemplarid, katkendid, seoseta detailid, dokumenteerimata objektid jms saab kogust välja arvata juhul, kui neile ei ole pika aja vältel õnnestunud seoseid leida või nende seisund ei võimalda neid kogus säilitada.

2.9 Museaalide väljaarvamine

TÜMis lähtutakse museaalide kogust väljaarvamisel kehtivast muuseumiseadusest. Museaal arvatakse TÜM muuseumikogust välja juhul kui museaal:

- on kahjustatud ja seda ei ole võimalik taastada;
- on hävinud või kaotsi läinud ning seda ei ole leitud vähemalt kahe järjestikuse korralise inventuuri käigus;
- on enne muuseumikogusse arvamist omaniku tahte vastaselt tema valdusest välja läinud või teisest riigist välja viidud ning see antakse üle omanikule või tagastatakse teisele riigile.

Museaali võib muuseumikogust välja arvata ka juhul kui:

- museaali kuulumine muuseumikogusse ei ole kooskõlas muuseumi kogumispõhimõtetega;
- sama muuseumi muuseumikogus või mõnes teises riigile kuuluvas muuseumikogus leidub museaaliga olulisel määral sarnaseid museaale, mis on paremas seisukorras või mille kohta teadaolev kultuuriväärtuslik teave on täielikum.

Museaali väljaarvamine muuseumikogust ning museaali võõrandamise viisi valik toimub Tartu Ülikooli teadusprorektori otsuse alusel, arvestades muuseumi direktori põhjendatud ettepanekut. Ettepanek koosneb väljaarvamisakti eelnõust, mille koostamisel on arvestatud vastava kogu kuraatori, muuseumikogu täiendamise komisjoni ja võimalusel sõltumatu eksperdi arvamusest. Kogust väljaarvatud museaal(id) arvatakse abikogusse, antakse kogu omaniku (Tartu Ülikooli) nõusolekul teisele muuseumile, raamatukogule või arhiivile või tagastatakse museaali muuseumile annetanud või müünud isikule. Museaali muuseumikogust väljaarvamisel koostab muuseum väljaarvamisakti, mille allkirjastab peavarahoidja. Sama väljaarvamisakti allkirjastab ka museaali vastu võtnud juriidiline või füüsiline isik või tema esindaja.

Museaal hävitatakse juhul, kui see on kahjustatud sellisel tasemel, mis ei võimalda taastamist või kui museaalist lähtub oht teistele museaalidele ja/või inimeste tervisele (nt radioaktiivsed ained).

Sisulisest analüüsist lähtuvate väljaarvamiste (s.t. mitte kadunud või hävinud asjad) läbiviimiseks, mis lähtuvad eesmärgist parandada kogu kvaliteeti ja terviklikkust, moodustatakse muuseumis vähemalt 3-liikmeline komisjon, kelle otsusele tuleb lisada sõltumatu eksperdi arvamus.

Museaalide väljaarvamine peab olema dokumenteeritud üksikmuseaali tasemel. Väljaarvamine on lõpetatud, kui väljaarvatud museaalid on kas uuele omanikule üle antud, tagastatud museaali muuseumile annetanud või müünud isikule või hävitatud.

3. Muuseumikogu dokumenteerimine

3.1 Dokumenteerimismeetod

TÜM dokumenteerimismeetod muuseumi tegevuse jooksul kuni aastani 2004 on olnud paber kandjapõhine (vastuvõtuaktid ja inventariraamatud).

1990. aastatel hakati endises ülikooli ajaloo muuseumis muuseumikogu paremaks haldamiseks koostama esemeliste kogude elektroonilisi kohakatalooge, mida täiendati jooksvalt vastavalt kogude juurdekasvule. Kohakataloogis märgiti lisaks objekti asukohale ka kõik olulised kirjed museaali kohta (nimetus, kogu, muuseuminumbr, daatum, valmistaja, päritolu, märkused).

Aastal 2005 alustati museaalide arvutipõhise dokumenteerimisega Kultuuriväärtuste Infosüsteemis KVIS, mille andmed ei olnud kasutatavad Interneti vahendusel.

2012. aasta märtsikuust alates on TÜMi muuseumikogu KVIS-i sisestatud museaalide kirjed üle kantud [Eesti Muuseumide Infosüsteemi MuIS](#) ning muuseumikogu dokumenteerimine jätkub selles infosüsteemis. TÜ kunstimuuseumil oli paber kandjapõhine dokumenteerimismeetod kuni 2012. aastani. 2012 võeti kasutusele MuIS.

3.2 Arvestusdokumentatsiooni vormistamine ja hoidmine

Vastuvõtu- ja väljaandeaktid muuseumide vahel toimuvad infosüsteemis MuIS; teistel juhtudel trükitakse need välja, allkirjastatakse üleandja-vastuvõtja poolt ning kinnitatakse muuseumi direktori poolt.

Nimetatud dokumendid ning väljaarvamisaktid kuuluvad muuseumi dokumentide arhiivi ja säilitatakse paber kandjal alalise tähtajaga. Juurdepääsuõiguste üle otsustab lähtuvalt Isikuandmete kaitse seadusest vastutav töötaja.

Inventuurid koostatakse alates 2014 MuISis ja viiakse läbi kogupõhiselt. MuISis koostatud inventuuriakti kinnitab direktor.

Enne 2014. aastat koostatud inventuurid on välja trükitud ning säilitatakse koos inventeerijate poolt tehtud märkustega. Inventuurinimekirjad ja -aktid säilitatakse muuseumi dokumentide arhiivis alalise tähtajaga.

3.3 Dokumenteeritavad tegevused, rollid ja vastutus

3.3.1. Objektide vastuvõtt:

a) Museaalina arvelevõtmine

TÜMs museaalina arvelevõtmiseks ning muuseumisse kauemaks kui üheks aastaks hoiule võtmiseks moodustab muuseumi direktor oma korraldusega vähemalt 3-liikmeline muuseumikogu täiendamise komisjoni (edaspidi komisjon). Komisjon koosneb muuseumi töötajatest. Vajadusel kaasatakse komisjoni spetsialiste väljastpoolt muuseumi.

Objekti esitamiseks komisjonile vormistatakse registreerimisleht (vt p. 3.6.). Registreerimislehe koostaja märgib registreerimislehele ja museaali kirjelduse lehele museaali kirjeldamise 1. etapis nõutud andmed, kuid mitte vähem kui pealkiri/nimetus, autor, dateering, seisund, materjal ja mõõdud.

Otsus objekti vastuvõtmise kohta vormistatakse muuseumikogu täiendamise protokollis. Protokoll peab sisaldama põhjendust, miks objekt on otsustatud muuseumi kogusse vastu võtta.

Objekti museaalina arvelevõtt toimub vastuvõtuakti koostamise käigus.

Kolme kuu jooksul alates komisjoni otsusest objekt museaalina arvele võtta koostab peavarahoidja vastuvõtuakti. Kui esmane dokumenteerimine toimus koondkandena, siis arvele võtmisel saab iga museaal eraldi numbri.

Vastuvõtuakti või selle väljatrüki allkirjastavad asja üleandja või tema esindaja ja peavarahoidja. Kui objekti üleandja on eelnevalt allkirjastanud asja üleandmise akti või esitanud kirjaliku nõusoleku asja omandi muuseumile üleandmise kohta, allkirjastab vastuvõtuakti üksnes peavarahoidja. Allkirjastatud vastuvõtuakti kinnitab muuseumi juht oma allkirjaga ning sellega loetakse asi museaalina arvele võetuks.

Kingituste ja annetuste korral koostab kinkija vabas vormis kinkekirja, mis lisatakse vastuvõtuaktile. Ostu korral lisatakse vastuvõtuaktile ostu arve. TÜ raamatupidamine peab arvestust muuseumikogusse ostu teel soetatud museaalide üle. Peavarahoidja esitab raamatupidamisele iga aasta algul vastava aruande (digitaalselt ja paber kandjal).

Museaali teaduslikku kirjeldamist teostab kogu kuraator või koguhoidja, kasutades MuSi võimalusi ja lähtudes museaali kirjeldamise juhendist. Kirjeldamise käigus dokumenteeritakse museaal oma füüsiliste ja sisuliste tunnustega, eesmärgiga muuta muuseumi kogud analüüsitavaks ja uuritavaks.

Kõikide kogude sisestamine MuSi, varasemate tulmeandmete kontrollimine, töötlemine, ühtlustamine on mahukas töö. Võimalusel püüab TUM kasutada selleks lisatööjõudu, näiteks lepingulisi töötajaid, praktikante ja vabatahtlikke.

b) Asja muuseumisse hoiule võtmine

Lisaks objekti esitamisele muuseumikogu täiendamise komisjonile võidakse asi muuseumis hoiule võtta ajutiselt eksponeerimiseks näitusel. Eseme näitusele võtmisel koostab näituse kuraator registreerimislehe ning võtab sellega teose ajutiselt hoiule. Registreerimisleht on üleandja põhine ehk iga üleandjaga tehakse eraldi dokument.

Registreerimislehel on minimaalselt järgmised andmed: dokumendi number, kuupäev ja koostamise koht, üleandja andmed, asutuse puhul ka kontaktisik, sihtkoht ehk näitus ja selle asukoht (näituse profiil on eelnevalt MuSis kuraatori poolt koostatud), objektide seisund, objektide üldandmed: nimetus/pealkiri, autor, dateering, tehnika, materjal, mõõdud.

Hoiulevõetud objekte ei võeta arvele museaalidena ja ei arvata muuseumikogusse.

3.3.2. Museaalide liikumine ja ajutine kasutamine:

a) Muuseumiväline

Muuseumiväliseks kasutamiseks laenutatakse museaale eelkõige teistele muuseumidele või Tartu ülikooli teistele struktuuriüksustele. Erandjuhul võidakse museaali laenata ka teisele juriidilisele isikule, kes suudab tagada museaali säilimise ja turvalisuse.

Museaali laenutamise otsuse langetab peavarahoidja koostöös koguhoidjate ja konservatoritega. Museaali laenaja esitab muuseumi direktori nimele deponeerimistaotluse-garantiikirja, kus on kirjas laenutuse eesmärk, tähtaeg, museaalide loetelu ning garantii säilivusele ja turvalisusele. Muuseumide infosüsteemiga liitunud muuseumid esitavad taotluse MuSiS. Vormistatakse väljaandeakt, mille allkirjastavad üleandja ja vastuvõtja ning kinnitab muuseumi direktor.

b) Muuseumisisene

Muuseumisiselt laenutatakse museaale näitustele, pildistamiseks, konserveerimiseks. Muuseumisisese kasutamise puhul koostab koguhoidja MuSiS muuseumisisese kasutamise akti.

3.3.3. Inventuur

Museaali ja hoiulevõetud asja allesoleku ja seisundi kontrollimiseks viib muuseum läbi inventuure arvestusega, et kõik museaalid ja hoiulevõetud asjad oleksid üle kontrollitud vähemalt üks kord iga viie aasta järel (vt ka p. 3.8). Inventuurid toimuvad kogudepõhiselt. Inventuuride läbiviimise kava ning inventuurikomisjoni koosseis (vähemalt kaheliikmeline) määratakse muuseumi direktori korraldusega.

Inventuuri käigus kontrollitakse:

- museaali olemasolu,
- museaali seisundit,
- museaali asukohta.

Inventuuri käigus kontrollitud asjade andmete põhjal koostatakse infosüsteemis inventuuriakt. Inventuuriaktile kantakse järgmised andmed: inventuuri läbiviijad, vastutava isiku nimi, algus- ja lõppkuupäev, märges museaali ja hoiulevõetud asja allesoleku või puudumise kohta, museaali ja hoiulevõetud asja seisund (kui see on muutunud) ning museaali ja hoiulevõetud asja uued kahjustused (olemasolu korral). Inventuuriakti või selle väljatrüki allkirjastavad inventuuri läbiviimise komisjoni liikmed ja varaliselt vastutavad isikud ning kinnitab muuseumi juht oma allkirjaga.

3.3.4. Säilitusprotseduurid

Museaalide konserveerimistöõde passe/andmeid paberkandjal säilitatakse TÜMi dokumentide arhiivis. Elektroonilist konserveerimistöõde informatsiooni säilitatakse alaliselt TÜ serverites ja alates 2014 MuSis.

Muuseumikogu korraline seire toimub inventuuride käigus ning dokumenteeritakse koos inventuuriaktidega (alates 2014) MuSis.

Kliimaseire andmed säilitatakse elektrooniliselt TÜ serverites.

3.3.5. Museaali muuseumikogust väljaarvamine ja hoiule võetud asja tagastamine

Vt. p. 3.9.

Museaali väljaarvamine muuseumikogust toimub vastavalt muuseumiseaduses kehtestatud korrale. Väljaarvamisaktid säilitatakse muuseumi dokumentatsiooni arhiivis alalise tähtajaga. Museaali unikaalset numbrit ei võeta uuesti kasutusele. Museaali dokumentatsioonile lisatakse museaali kogust väljaarvamise põhjused ja ametlik kinnitus väljaarvamise kohta.

Museaali väljaarvamisel muuseumikogust kannab muuseum selle kohta infosüsteemi järgmised andmed: seisund (kui museaal on säilinud), väljaarvamise põhjus, viide väljaarvamise otsusele (teadusprorektori otsuse kuupäev ja number), pärast väljaarvamist läbiviidav toiming.

Hoiule võetud asi tagastatakse omanikule tagastamisaktiga. Aktid arhiveeritakse.

Hoiulevõetud asja hoiuleandjale või muule õigustatud isikule tagastamisel kannab muuseum infosüsteemi järgmised andmed: seisund, kahjustused (olemasolu korral), õigustatud isiku nimi ja isikukood või registrikood ja kontaktandmed, tagastamise kuupäev.

3.4. Retrospektiivne dokumenteerimine

Museaalide retrospektiivsel sisestamisel ja inventeerimisel infosüsteemis MuS lähtutakse museaalide kirjeldamise juhendist.

Retrospektiivsel sisestamisel toimub nii põhiandmete kui täiendavate, museaali kirjeldamise 2. etapi andmete lisamine või varasemate, KVIS-süsteemist üle kantud andmete korrastamine.

4. Muuseumikogu kasutamine

4.1 Rollid ja vastutus

TÜMi muuseumikogu kasutamise eest vastutavad:

- 1) peavarahoidja – vastutab nii muuseumis kui muuseumist välja laenutatavaid museaale puudutava dokumentatsiooni korrashoiu eest, laenutustingimuste kontrolli eest.
- 2) koguhoidjad, konservaatorid – vastutavad välja laenutavate museaalide korrashoiu eest, laenutustingimuste kontrolli eest.

4.2 Muuseumikogu kasutamise seotud protseduurid ja dokumentatsioon

Vt ka p. 4.3.2.

Museaalide kasutamisel järgitakse muuseumis koostatud juhendit „Ekspositsioonides olevate museaalide korrastamine ja puhastamise kord Tartu Ülikooli muuseumis“.

Museaale antakse välja:

- muuseumisiseseks kasutamiseks näitustele, digiteerimiseks, konserveerimiseks, uurimiseks antakse välja taotluse alusel. Koguhoidja koostab taotluse alusel muuseumisisese kasutamise akti;
- muuseumiväliseks kasutamiseks – toimub laenutaja taotluse alusel. MuSiiga ühinenud muuseumid esitavad taotluse MuSi keskkonnas, mille alusel peavarahoidja koostab väljaandeakti. Kui laenutajaks on MuSi-väline asutus, koostab peavarahoidja koos väljaandeaktiga deponeerimislepingu, mis sätestab laenutamise tingimused, kohustused ja õigused.

Museaalide laenutamisel korraldab transpordi museaalide vastuvõtja, kooskõlastades transporditingimused TUMiga. Museaalide pakkimine väljalaenutamiseks toimub TUMi koguhoidjate ja konservatorite kontrolli all.

Uurijate teenindamine toimub TUMis kohapeal, museaale uurimiseks muuseumist välja ei anta. Uurija esitab TUMile kirjaliku taotluse, mis sätestab uurimisteema ning nimetab uuritavad museaalid.

TUM järgib muuseumikogu kasutamisel põhimõtteid:

- üldjuhul ei anta museaale ajutiseks kasutamiseks ja väljapoole muuseumi kauemaks kui üks aasta. TUM sees antakse lepingu alusel museaale kasutamiseks ka pikemaks perioodiks,
- väljaandeaktile lisatakse museaalide kasutamise juhend, mille järgimine on laenu saajale kohustuslik,
- muuseumil on õigus käia oma museaalide seisukorda kontrollimas,
- laenu saaja ei tohi muuseumiga kooskõlastamata museaale konserveerida ega edasi laenata,
- ajutiselt välisriikidesse saadetavad museaalid kuuluvad kindlustamisele,
- museaali ei laenutata välja kui tema seisund ei võimalda hetkel selle väljaandmist kogust või kui hoiutingimused ei vasta muuseumi esitatud nõuetele.

4.3 Teenuste loetelu ja nendega seotud piirangud

TUMi kogud on üldsusele avatud ja kõigile kasutajatele kättesaadavad.

TUMi museaalidest on võimalik tellida digikoopiaid ja -kujutisi. Tasumine toimub vastavalt TUMis kehtivale hinnakirjale. Muuseum järgib oma tegevuses Eesti Vabariigi autoriõiguse seadust.

4.4 Digiteerimistöõde korraldus

Vt p. 2.3.

Muuseum korraldab museaalide digiteerimist. Iga museaalile lisatakse MuSiS digikujutis. Edaspidi on kavas kasutada MuSiS digiarhiivi. Hetkel säilitatakse museaalide suuremahulisi digikujutisi TÜ serverites.

Digiteerimisel arvestatakse erinevatel andmekandjatel (paber, helilindid, CD-d) oleva olulise informatsiooni hävimise võimalikkust aja jooksul. Nii on olulise informatsiooni säilitamiseks ja hoidmiseks digiteeritud ajalooliste fotode kogu, helilintide kogu ning CD-del olev info.

Käesoleval ajal toimub 20. sajandi teise poole fotonegatiivide kogu (ca 50 000 negatiivi) tellimuste põhine digiteerimine (digiteeritud on aastatest 1991-1998 pärit negatiivid).

Arhiivdokumentide digiteerimisel on prioriteetideks TÜ instituutide ajaloolised inventariraamatud (teenus tellitakse TÜ raamatukogult). Fotode ja arhiivmaterjalide digiteerimine toimub e-kataloog Ester vahendusel, andmed sisestatakse TÜ digiarhiivi Dspace'is.

TÜ kunstimuuseumis on terviklikult digiteeritud ikooni- ja maalikogu. Jooksvalt digiteeritakse skulptuuri-, gemmivalandite, joonistuste ja graafika kogu (vt ka p. 2.3.).

5. Säilitamine

TÜMi hoidlad ja näituseruumid paiknevad ajaloolistes hoonetes, mis ei olnud algselt muuseumiks ehitatud. Museaalide hoiutingimusi püütakse järjekindlalt parandada kaasaegse hoidlamööbli, nõuetele vastavate hoiustamistarvikute soetamise ning puhastusprotseduuride abil.

5.1 Rollid ja vastutus

TÜM kogude säilimise eest vastutavad kogude osakonna töötajad koostöös konservaatoritega. Töötajate täpsemad ülesanded ja vastutus on määratletud ametijuhendites.

Museaalide seisukorda, samuti hoidlaruumide seisukorda jälgivad koguhoidjad, kes tekkinud probleemidest informeerivad peavarahoidjat ja säilitusspetsialisti, kellega koostöös kavandatakse vastavad meetmed.

TÜMis on loodud võimalused paberi, skulptuuri ja esemete konserveerimiseks. Muuseumis töötab paberikonservaator, skulptuurikonservaator ning esemekonservaator. Puuduoleva kompetentsi osas tellitakse restaureerimistööd erialaspetsialistidelt (sertifitseeritud spetsialistid). Vajadusel tehakse koostööd või tellitakse uuringuid vastavat kompetentsi omavatest asutustest.

Museaalide konserveerimine dokumenteeritakse MuSiS alates aastast 2014.

Varasemaid konserveerimistöid kirjeldavat visuaalmaterjali (fotod, graafikud, joonised) säilitatakse TÜ serverites või paberil. Konserveerimistöõde plaani, kvaliteedi ja dokumenteerimise eest vastutavad konservaatorid ja säilitusspetsialist.

5.2 Säilitustingimused

TÜM mitmed kogud paiknevad hoidlateks mittesobivates ruumides, kus puuduvad vajalikud säilitamistingimused.

TÜ muuseumi peamajas toomkirikus on ajalooliselt kujunenud hoidlad. Hoidlad ja tööruumid ei ole igal pool nõuetekohaselt eraldatud ning ruumipuudusel hoiustatakse museaale ka tööruumides ja avalikel pindadel (avafondid). Toomkirikus on paigaldatud valvesignalisatsioon, turvaseadmed (turvakaameraid monitooritakse) ja automaatne tulekahjusignalisatsioon (ülikooli keskne valvesüsteem, otseühendus Päästeametiga).

Muuseumi ekspositsioonides ja hoidlaruumides on elektroonilised temperatuuri ja õhuniiskuse mõõtjad, andmeid analüüsitakse kord kuus ning säilitatakse elektrooniliselt TÜ serveris. Toomkirikus asuvad teaduslooliste, kultuurilooliste, arhiiv- ja fotokogude hoidlad:

- teadusloolised kogud – hoidlaruum hoone esimesel korrusel, jaotatud kaheks: esimeses osas vanemad kogud paigutatud ajaloolistesse puidust kappidesse, kapid lukustatud; teises osas valdavalt 20. sajandi materjalid, paigutatud saepuruplaatidest riiulitele; suuremõtmelised museaalid nende vahel; hoiustamisel kasutatakse hoiukarpe ja -kaste; rariteedid hoiustatud seifis, ruumis õhuniisutid (vajadusel kasutamiseks talveperioodil, kuid arvestades esemete erinevaid materjale, on sellest loobutud);
- kultuuriloolised kogud – praegune hoidlaruum kolitakse ümberehituste tõttu toomkirikus muuseumi valge saali rõdule, luuakse avahoidla, museaalid lukustatud kappides (1.10.2015); väärismetallist esemed hoiustatud seifides valve all olevates ruumides;
- arhiiv- ja fotokogud (ka tekstiil- ja kunstikogud), hoidla elektrooniline keskkonningimuste seire toimub regulaarselt, tingimusi reguleeritakse minimaalselt (akende ees pimendavad rulood). Valgusallikateks lahtise kupliga hõõgpirnid. Sisseseadeks museaalsed puitkapid, saepuruplaadist riiulid (arhiivkogu), üksikud metallkapid ja –riiulid (fotod, negatiivid erinevatel põhimikel, albumid, salvestised). Teoste hoiustamisel ja pakendamisel kasutatakse arhiivipüsivaid ja objekte mittekahjustavaid materjale.

Rendipindadel asuvad:

- teadusloolised ja kultuuriloolised kogud, abikogu - õppehoone soklikorrusel asuvates hoidlaruumides hoiustatakse mahukat farmaatsia kollektsiooni, keemiliste ainete kogusid (spetsiaalne tõmbekapiga ruum), keemia- ja meditsiiniaparate, laboratoorse klaasi kogu ja mööbliesemeid. Ruumides etteantud kliimatingimused, valvesignalisatsioon;
- TÜ kultuurivara mööbli ning üksikute museaalide (mööbel, suuremõduline aparatuur) säilitamistingimused endistes puidutöökoja ruumides on kõige problemaatilisemad. Lahendusena on muuseum ja ülikool toetanud ajaloolise mööbli väljalaenutamist (koos korrastamisvõimalusega) ülikooli struktuuriüksuste käsutusse.

TÜ kunstmuuseumis on museaalid hoiustatud kolmes hoidlas (peahoone keldrikorrusel ja esimesel korrusel):

- graafikakogu ja maalikogu säilitamise tingimused on head, kuid nende tagamine on kulukas. Keldrikorrusel asuvas mikrokliimakonditsioneeriga hoidlas on graafika hoiustamiseks spetsiaalsed sahtlitega metallkapid ja maalide hoiustamiseks metallriiulid ning võrkseinad. Objektide hoiustamisel ja pakendamisel kasutatakse arhiivipüsivaid materjale. Vanad happelised paspartuud vahetatakse välja jooksvalt. Ruumpuudusel on hoidlas hoiustatud ka osa skulptuurikogust. Hoidlas on gaaskustutussüsteem ja tuletõrje-valvesignalisatsioon.
- skulptuurikogu säilitamise tingimused on rahuldavad. Keldrikorrusel asuvas hoidlas kasutatakse kliima stabiliseerimiseks portatiivset õhukuivatit. Hoidlas on tuletõrje- ja valvesignalisatsioon.
- ikoonikogu ja tarbekunstikogu säilitamise tingimused on rahuldavad. Esimese korruse siseseinga ruumis on stabiilne kliima. Ikoonid vajavad pakendamist arhiivipüsivatesse karpidesse. Hoidlas on tuletõrje- ja valvesignalisatsioon.

5.3 Säilitustingimuste tagamine

Optimaalseid keskkonnatingimusi aitavad tagada järjepidev seire ja kontroll, mis toimub nii hoidlates kui näitusesaalides.

Toomkirikus puhastatakse püsiekspositsioonis olevaid museaale 2-3 korda aastas. Ajutiste näituste saali aknad on kaetud, valgustus on liikumisanduriga ja seintel elektrooniline valve. Hoidlates ja tööruumides toimub kord nädalas märgpuhastus ja kord aastas suurpuhastus.

TÜ kunstmuuseumi hoidlates toimub pidev putukamonitooring ja kliimakontroll, andmed säilitatakse elektrooniliselt TÜ serveris. Hoidlates on kord nädalas märgpuhastus ja kord aastas suurpuhastus. Näitusesaale ja tööruume koristatakse iga päev, püsiekspositsioonis olevaid museaale puhastatakse 2-3 korda aastas.

Ajutiste näituste saali aknad on kaetud ja valgustus on liikumisanduriga. Ajutiste näituste saal vajab õhuniiskuse regulaatorit.

5.4 Turvalisus

TÜM-s ei ole kõrvalistel isikute hoidlates viibimine lubatud. Sisepääsu hoidlaruumidesse on õigus korraldada peavarahoidjal ja filiaali juhatajal.

Tartu Ülikooli hoonetes on keskne valvesüsteem (liikumis- ja tuletõrjeandurid, turvakaamerad). Valve- ja tuletõrjesüsteem on integreeritud valveoperaatorfirma kaudu Päästeameti infosüsteemiga.

TÜ kunstmuuseumis on tuletõrje- ja valvesignalisatsioon ning graafikahoidlas ja restauraatorite ruumides on gaaskustutus. Ajutiste näituste saali seintel on elektrooniline valvesüsteem. Hoones on ööpäevaringselt valvetöötaja.

6. Toimepidevus

6.1 Riskianalüüsi läbiviimise kord

Riskianalüüse teostab Tartu Ülikool oma töökeskkonda puudutava korra ja eeskirjade kohaselt. Ülikoolile kuuluvad hooned on kindlustatud. Olemas on Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumi töökeskkonna riskianalüüs aastast 2007.

6.2 Ohuplaani ja/või hädaolukorra lahendamise kava koostamise ja rakendamise kord

TÜMis rakendatakse üldist tuleohutuse juhendit ja turvalisuse tagamise põhimõtteid. Toomkirikus on toimiv juhend hädaolukorras tegutsemiseks, mis kajastub ka tuleohutusjuhendis; kehtiv Tulekahju korral tegutsemise plaan (Lossi 25, toomkirik) on aastast 2013.

Aastail 2015-16 toimub toomkirikus ulatuslik tuletõkkesoonide ja evakuatsiooniteede ehitus. Uus ohuplaan ja riskianalüüs koostatakse pärast selle lõppu. 2015 toimub remont ka TÜ peahoones, mille käigus paigaldatakse TÜ kunstimuuseumile tuletõkke uksed.

Tartus, 6.02.2015